

גליון
באר
הכרשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

נצו"י (הכנה לר"ה)

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת נצבים וילך - סליחות

- א ואנכי הסתר אסתיר - גם ההסתר הוא מ'אנכי'
- ג פרשת התשובה - כי קרוב אליך הדבר מאוד
- ה ברכנו אבינו כולנו כאחד - מידת האחדות היא מקור הברכה
- ח והכינו - הכנה לקראת יום הדין
- י במוצאי מגוחה - רוממות ימי הסליחות ובפרט יום א' דסליחות
- יב לך ה' הצדקה - בקשת 'סליחות' בהכרה כי הבורא אדון הכל, כיצד חטאנו לפניו
- יג תמכתי יתידותי בשלוש עשרה תיבות - סגולת אמירת י"ג מידות של רחמים
- טו שמרו ישראל שבת אחת - סגולת שבת האחרונה של השנה
- טז יום אחד בשנה - חשיבות ועבודת יום האחרון בשנה

פרשת נצבים וילך - סליחות

ואנכי הסתר אסתיר - גם ההסתר הוא מ'אנכי'

יתר על כן מצינו בדברי ה'דעת זקנים' מבעלי התוס' על האמור בפרשתן (וילך לא יז) 'וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתי פני מהם', בזה"ל, זהו דרך חיבה, כאדם שחטא לו בנו ואומר לרבו להלקותו, והוא אינו יכול לראות בצרת בנו שרחמיו עליו, ומסתיר פניו שלא יראה בהכאת בנו, עכ"ל. והרי שאפילו ה'הסתר פנים' נובע לגדול אהבתו של הקב"ה לבניו חביביו עד שאינו יכול לראות בצרתם, וגם בשעה שנאמר עליה 'וחרה אפי' עדיין חיבתו עלינו.

בדרך זה ביאר הרה"ק ה'תפארת שלמה' (לשמע"ע ד"ה וענתה) הא דכתיב בפרשתן (וילך לא כא) 'והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד', ו'שירה' זו הכוונה היא ל'שירת האזינו', וכמפורש ברש"י, והכוונה היא על דרך שנאמר (תהלים צז ח-ט) 'שמעה ותשמח ציון ותגלנה בנות יהודה למען משפטיך ה', כי אתה ה' עליון על כל הארץ מאד נעלית על כל אלוקים', שבא הכתוב לספר גודל חסדי ה', שגם בשעה של 'משפטיך' ח"ו, לא עזב חסדו ואמונתו מבית ישראל, אלא הרי"ז משפטיך ה' המורה על מידת הרחמים, וזהו כי אתה ה' עליון על כל אלוקים, שמידת הרחמים הרמוזה בשם הו"ה גוברת ועליונה על כל 'אלוקים' - מידת הדין. וזהו שאמר הכתוב והיה כי תמצאנה אותו רעות רבות וצרות רח"ל שנאמרו בפרשת האזינו עדיין רחמי ה' עלינו ולא עזב אותנו ח"ו [ועיי"ש שהפליג בדברים נוראים שאין הפה יכול לדבר]².

בפרשתן (נצבים כט כג), 'ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת וגו', וצריך ביאור מדוע הזכיר הכתוב שה'גוים' ישאלו על מה עשה ה' ככה, וכי בני ישראל לא יתמהו על כובד הגלות, ומבאר הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (לר"ה ד"ה ויאמר) וז"ל, אך הפירוש בזה, כי דוקא הגוים יהיו תולים כי כובד הגלות הוא מחמת אשר עזבו, שחטאו בני ישראל ושלחם ביד פשעם, אולם הכתוב מסיים ואמר (פסוק כח) 'הנסתרות לה' אלוקינו והנגלות לנו ולבנינו לעשות את כל דברי התורה הזאת', כי ישראל הם מאמינים ובני מאמינים, הם צריכין להבין זאת כי הגלות הוא ענין נסתר ולעתיד הכל ידעו כי היה לטובה, כמו שנאמר (תהלים צו יא) 'ישמחו השמים ותגל הארץ... ותגל אותיות גלות. עכ"ל.

וללמד בא, כי מפי עליון לא תצא הרעות, וגם הדבר הנראה לעיניים כי הוא צרה גדולה אשר אין כמותה, וכדוגמת הגלות המר הלזה שאנו שרויים בו קרוב לב' אלפי שנים, אף הוא ענין נסתר אשר לעתיד לבוא יתברר שהיה לטובה, ומכאן ילמד כל חד וחד ב'גלות' הפרטית שלו, ברוח ובגשם, בגוף ובנפש, כי אין זה רעה אלא טובה, ואף אם נסתרים דרכי ה', אין לו אלא להתחזק באמונה טהורה באבינו שבשמים אשר הוא טוב ומיטיב לכל.

א. הנה כתיב בפרשתן (וילך לא יב) 'הקהל את העם האנשים והנשים והטף', ואיתא בגמ' (חגיגה ג) שהקשה רבי אלעזר בן עזריה 'אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין', ומה טעם שציווה הכתוב להביאם אל בית המקדש ל'מעמד הקהל' אחר שאינם מבינים מאומה, ותיריך 'כדי ליתן שכר למביאיהן', ומובא שם בגמ' שרבי יהושע כינה פירוש זה בלשון 'מרגלית טובה'. וכתב בש"ך על התורה (מגורי האר"ז"ל) דבר נורא, וז"ל, שמעתי שהיה קשה לרבי יהושע, התינוקות שהם מתים קטנים מה תועלת בביאתם לעולם אם אין להם חיים וכו', זה היה קשה לרבי יהושע, כששמע 'כדי לתת שכר למביאייהם', אמר מרגלית טובה וכו', אמר בזה נתרצה הקושיא, כדי לתת שכר למביאייהם שהן האב והאם, ובפרט אם הוא בן זכר שמזכה אביו ואמו במילה, שמלין אותו ושמחין במצוה ועושין לה סעודה, ולזה הקדים האם שהיא מצטערת בלידתו, זהו כדי לתת שכר למביאייהם שהשתדלו בקיום מצות פריה ורביה, כן שמעתי, עכ"ל (וע"ע בפני מנחם שבת תשובה תשנ"ג ד"ה איתא).

ב. וכבר איתא ב'כד הקמח' (ראש השנה), שתיבת 'דין' היא בלשון יחיד, ו'רחמים' היא בלשון רבים, לומר לך שבכל מצב של דין יתרבו ויתגברו הרחמים כהנה וכהנה, ביאור נחמד ביאר עפ"י ב'מגדלות מרקחים' (להגה"ק בנו של הגה"ק בעל ה'ערוגת הבושם' זי"ע) על נ"ך, בפסוק הנאמר בתהלים (ק"ט קנו) 'רחמיך רבים כמשפטיך חייני', כי לעולם הדין

באר הפרשה - פרשת נצבים וילך - סליחות

וכך ביאר הרה"ק רבי בונים מפשיסחא זי"ע (תורת שמחה אות קפ) את הכתובים בעניין שם (זי"ח), ואמר ביום ההוא על כי אין אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלה, ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא, וצריך ביאור דאם הוא יודע שכל צרותיו הם בעבור שאין אלוקיו בקרבו, הרי הוא מכיר בחטאו, ומדוע ממשיך הקרא לומר 'ואנכי הסתר אסתיר', אלא פירש הרה"ק רבי בונים, דאדרבה, זה עצמו שהוא הושב שסילק הקב"ה שכינתו מעליו, וכבר אינו משגיח עליו,

זה עצמו חטא, ועל כן 'ואנכי הסתר אסתיר פני'. כי על האדם לדעת שהקב"ה נמצא אתו בכל מצב, וגם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי.¹

ובמו שפירשו בלשון הכתוב (ישעיה מה טו) 'אכן אתה א-ל מסתתר', שגם בשעה שנדמה כי א-ל מסתתר ידענו כי אכן אתה נמצא עמנו ומשגיח עלינו, ואמנם, אם מאמין גם בעת ה'צרה' כי יש אלוקי בקרבי אזי נעלם ממנו כל ההסתרים והצרות, ויצא מאפילה לאורה.¹

הוא יחיד (כי בעצמותו הוא יחיד, עיי"ש), והרחמים הנם רבים, והרי קיי"ל להלכה ש'יחיד ורבים הלכה כרבים', על כן כביכול חייב הקב"ה לפסוק כ'רבים' שהם הרחמים הגוברים, מבטלים וממתקים את כל הדינים, וזהו שאמר הקרא 'רחמיק רבים', וממילא כמשפטיך - עפ"י משפטי התורה חייני - תצילני מכל הדינים לחיי עולם.

ג. כתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (עיי" חיי שרה תרנ"ב, ועוד) בביאור דברי הגמרא (ברכות יב.) 'כל שלא אמר אמת ויציא שחרית אמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו, שנאמר (תהילים צב ג) להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות', ודייקא נקטו ענין האמונה ב'לילה', כי עיקר מצות האמונה היא ב'ערבית' - לעת אשר החושך יכסה את האדם ושרוי בבחי' לילה אז צריך להתחזק באמונתו כי הכל הוא בהשגחה עליונה, ואם לא אמר אמת ואמונה ב'ערבית' לא יצא ידי חובת מצות האמונה.

ובזה ביארו הטעם שבתפילת שחרית מברכים ברכה אחת לאחר קריאת שמע, ולאידך בתפילת הערב מברכים שתי ברכות, כי 'בלילה' אין די בהשרשת האמונה פעם אחת אלא עלינו לחזור ולהשריש אותה עד שיכנסו הדברים אל הלב.

על כגון דא אמרו בדרך צחות - וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא [והרי התורה נכתבה בשבעים לשון (סוטה לב.)], לרמז בפסוק (ירמיה ז כח) 'אבדה האמונה נכרתה מפיהם', כי ידוע שבלשון ענגליש (אנגלית) נקראים השעות שממז 12 בצהריים ועד 12 בלילה בשם פ.א.מ. (PM), ואילו מחצות לילה עד 12 בצהריים נקרא בשם א.א.מ. (AM), נמצא שכל אותו הזמן שהשמש פונה מערבה כדי לשקוע עד שנהפך היום ללילה (עד חצות ליל) נקרא פ.א.מ. ואילו הזמן שבו קרבה השמש לזרוח, וכצאת השמש בגבורתה נקרא הוא בשם א.א.מ. מעתה יש לרמז באופן נפלא, אבדה האמונה מאי טעמא כי נכרתה מ'פיהם' מלשון 'פ.א.מ.'... כלומר שבשעה שהתהפך עליו גלגל החמה, ועולם חשך בעדו לא התחזק לעמוד איתן באמונה ברורה. אלא זאת עשו וחיו להחדיר האמונה בפיו ובלבבו, ואף אם עדיין לא עומד בדרגא זו יאמר וישנן וישלש עד שתתיישב אצלו האמונה. וזהו מה דאיתא בגמ' (ר"ה טו.) 'אמר הקב"ה, אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם', אמרו לפני, אף אם אין האמונה מאירה כשמש, מכל מקום אמרו וחזרו ואמרו עד שתמליכוני עליכם.

ד. וכבר הבאנו שמצינו רמז נפלא בעניין זה, כי הנה 'ההתגלות' האלוקית הגדולה ביותר שהיתה מיום בריאת העולם ועד עתה היתה בעת 'מתן תורה', כשפתח הקב"ה את שבעת הרקיעים וראו הכל שהוא יחידי, ובלשון זו פתח ואמר 'אנכי ה' אלוקיך', ולפלא, שאותה הלשון מצינו גם בשעת ההסתר הגדול ביותר, וכדכתיב 'ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא', ללמדנו שגם ה'הסתר' והחושך כפול ומכופל הוא מאותו 'אנכי ה' אלוקיך', ולכן נאמר 'אנכי אנכי הוא מנחמכם' - שידיעה זו שאנכי שבשעת ההסתר הוא האנכי של שעת ההתגלות והאורה היא תחזק לב האדם בכל העובר עליו.

ה. וכמו שמצינו בפרשתן (וילך לא ב-ג) שאמר משה רבינו לבני ישראל 'בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא וגו', ה' אלוקיך הוא עובר לפניך, וביאר ה'ספורנו' שבא לנחם אותם שלא יתעצבו על מיתתו, וכך אמר להם 'אין לכם להתעצב על מה שתאבד מכם הנהגתי כי אמנם ה' אלוקיך עובר לפניך ובכך תזכו להנהגה יותר טוב מהנהגתי', כי ה' אלוקינו אמת וקיים לעד, ולעולם לא יטוש ה' את עמו.

ו. וכך ביאר הרה"ק ממונקאטש זי"ע (שער יששכר, תשרי, מאמר הסליחות אות מג) בלשון הפייט שאומרים בסליחות (מוצאי מנוחה) 'רצה עתירתם בעמדם בלילות', שלכאורה היה צריך לומר יותר 'בהשכימם בלילות', אלא הכוונה לעורר

באר הפרשה - פרשת נצבים וילך - סליחות

ג

ה' אלוקיו, הצופה ומביט עליו, ומשגיח עליו בהשגחה פרטית על כל צעד ושעל, וממנו בא לו כל כוח קיומו ומציאות הוויית חיו וכל ענייניו.

וזכור יזכור מה שאמר היהודי הק' מפרשיסחא זי"ע בלשון הכתוב (נצבים כט יז) 'פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה', כי 'פן' הוא לשון 'ספק', והכי קאמר קרא, כי אם יש בכם ח"ו ספיקות באמונתו ית' אזי על ידי תלכו מדחי לדחי עד לשורש פורה ראש ולענה רח"ל (הובא באילנא דחיי, פיעטריקוב תרע"ד), על כן, ישליך כל איש את ה'ספק', ויתפוס את ה'זודא', לחזק את האמונה השלימה בכל עת ובכל שעה עד שתהיה בבחי' 'ודא'.

פרשת התשובה - כי קרוב אליך הדבר מאוד

פרשה זו יפה נדרשת 'מעניינא דיומא' - בעסק התשובה^ה, וכדכתיב (נצבים ל ב-ה) 'ושבת עד ה' אלוקיך... ומל ה' אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך... ואתה תשוב ושמעת בקול ה' אלוקיך'. נפלאות מצינו על גודל מעלת כח התשובה, וכמו שכתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (נצבים תרל"ט ד"ה בפסוק) לבאר דיוק לשון הכתוב (נצבים כט ט) 'אתם נצבים לפני ה' אלוקיכם', וז"ל. הענין הוא כי בני נכשלו בחטא העגל וכו', וזהו שאמר אתם נצבים, אתם דייקא (כ) במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד, לכן הוציא עצמו מן הכלל, עכ"ל. והיינו שמשא רבינו אמר להם כי רק אתם זוכים להיות 'נצבים לפני ה' אלוקיכם',

וכמו שפירש הרה"ק ה'דגל מחנה אפרים' זי"ע (הפטרות כי תבוא) במה שנאמר (ישעיה ס א-ב) 'קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח, כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאמים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה', שהנה יש לפרש אומרו 'כי בא אורך' שהוא מלשון הסתלקות האור, וכמו 'כי בא השמש' (בראשית כה יא) שפירושו ששקעה השמש ונסתלקה, ונמצא שהכתוב מדבר על שעת העדר האור וסילוקו, אך מכל מקום קומי אורך - התחזק והאמן שכל ההסתר אינו אלא דמיון ואחיות עיניים, אך האמת היא שכבוד ה' עליך זרח (ועיי"ש שמביא באריכות משל מהבעש"ט הק' בענין זה), וכל ענין החושך והערפל ומסכים המבדילים אינו אלא עבור עמי הארץ והלאומים הנלחמים בישראל, אך לבני ישראל אין זה אלא דמיון בעבור יתחזקו לחפץ בקרבתו ית', ואם אכן יאמינו שהקב"ה שוכן עימם אזי יסלק השי"ת כל המחיצות והכיסויים וההסתרים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה.

ובדרך זה מבאר עוד בלשון הכתוב (תהילים פט טז) 'אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון', כי אשרי העם היודעים ומתבוננים שגם ה'תרועה' והשבירה אינם אלא מה', ורק נדמה כהסתר, ועל ידי זה זוכים לבאור פניך יהלכון, ובאור פני מלך חיים.

כלל הדברים שעל האדם לראות תמיד את עצמו כלשון הכתוב (נצבים כט ט) 'אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוקיכם', שידע תמיד שהוא ניצב לפני

זכות בני ישראל העומדים בנסיון האמונה גם כשהם בבחי' בלילות, לגודל החושך והאפלה וההסתר פנים, אך בכל זאת שמך לא שכחנו, ודי בזכות זה כדי לקבל עתירתנו ברצון.

ז. בפרשתן (וילך לא י-יב), 'מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה וגו', הקהל את העם' וגו', ומבאר הרה"ק ה'מי השילוח' (ח"ב ד"ה הקהל) הטעם שמצוה זו נוהגת דווקא לאחר השנה השביעית, כי הנה כל עניינה של מצוות שמיטה הוא להורות שלה' הארץ ומלואה, ואין השפע בא מפעולות אדם כלל, שהרי צריך לשבות מן המלאכה, אלא בא רק בהשפעה מן השמים, ועל כן כשעומדים לשוב אל השדה בתחילת השנה השמינית צריך להקהיל אותם ולקרוא בפניהם כל התורה למען ישמעו ולמען ילמדו שגם בשעה שהם עוסקים בפעולות גידול השדה והצומח שעליה, יכירו וידעו כי הכל הוא מהשי"ת בלא שום שייכות לפעולת ידיהם, ולהמשיך מקדושת השמיטה לכל ששת השנים הבאים.

ומוסיף לבאר בזה עוד, שמהאי טעמא השיר שהיו הלוויים אומרים בבית המקדש ביום הראשון הוא 'לה' הארץ ומלואה' (תהילים כד), כי גם יום ראשון הוא תחילת ששת ימי המעשה לאחר השביתה בשב"ק, ואז ראוי להשריש בלב כי לה' הארץ ומלואה, והוא הנותן לך כח לעשות חיל.

ח. ובזה ביאר ה'לבוש' (סי' תכח ד) הא דאיתא בשו"ע (סי' תכח ס"ד) שקריאת פרשת 'אתם נצבים' צריכה להיות בשבת קודם ראש השנה, לפי שנכתב בה רבות מענייני התשובה, והזמן גרמא לשוב בתשובה לקראת יום הדין הבעל"ט.

באר הפרשה - פרשת נצבים וילך - סליחות

(להלן לב ט) 'יעקב חבל נחלתו' - שכביכול כל בני ישראל קשורים הם ב'חבל' למקורם². ובוה פירשו צדיקי הדורות (מי השילוח, פרי צדיק ובעוד ספה"ק) מה שאמר הכתוב (נצבים כט ט) 'אתם נצבים היום בולכם לפני ה' אלוקיכם', שבאיזה מצב שלא תהיו, עדיין אתם נצבים לפני ה' אלוקיכם. ועל דרך זה ביארו באמור בפרשתן (נצבים ל ד) 'אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלוקיך ומשם יקחך', שאף אם ירבה האדם לחטוא ח"ו עד שיהא כנידח בקצה השמים הרי משם - מאותה 'נקודה פנימית' שבלב, משם יקבצך ה' אלוקיך, כי תמיד רחמי האב על בנו.

ומקרא מלא דיבר הכתוב (נצבים ל יב) כי המצווה הזאת אשר אנכי מצווך היום לא נפלאה היא ממך

ולא אני, מאחר שלא היתה לי שום שייכות לחטא העגל, וע"י התשובה זכו בני ישראל למדרגה נפלאה כזו לעמוד לפניו יתב"ש יותר ממשנה רבינו³, שהרי במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד⁴. ומבאר ה'שפת אמת' עוד, ש'היה כל זה הבנה לדורותינו השפלים', ללמדנו על כוחה של תשובה.

ולעולם אל יתייאש מן התשובה לומר כי 'עוונותיו עברו למעלה ראש' ונעלו בפניו 'שערי תשובה', ואין לו תקווה טובה שיוכל להתקרב שוב אל אבינו שבשמים, כי מחשבה זו בטעות יסודה⁵, כי באמת כל איש ישראל באשר הוא הגו מחובר ומקושר אל הקב"ה, ויש בו 'נקודה פנימית' קדושה וטהורה שעל ידה מחובר הוא בעבותות אהבה לאביו שבשמים, ועל זה נאמר

ט. ובדרך זה ביאר הרה"ק ה'חתם סופר' ז"ע (שופטים ד"ה ואם ירחיב) בלשון הכתוב (נצבים ל ה) 'והיטיבך והרבך מאבותיך', שהלא פסוק זה נאמר על הזמן בו ישובו בתשובה, ובעלי תשובה הם במדרגה יותר מצדיקים גמורים, על כן 'והיטיבך והרבך מאבותיך' שהם היו רק בבחי' צדיקים גמורים, והיינו שבני ישראל יהיו במדרגה יותר מהאבות הקדושים, ואלמלי מקרא שכתוב אי אפשר לאמרו...

י. בביאור הדבר כבר אמר הרה"ק ה'בית אברהם' ז"ע לבאר מאמרם (ברכות לד:) 'מקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין', כי אין כל חידוש לעשות תכשיט מזהב וכסף, אמנם חידוש וחכמה גדולה היא להפוך חתיכת בד קרועה ופשוטה לתכשיט יפה, כיו"ב - כגודל שפלותו של אדם כן גודל חשיבותו כשישוב בתשובה. יא. כך היא דרכה של תשובה וכמו שפירש אחד מצדיקי דורנו שליט"א בדברי רש"י הק' על הפסוק (נצבים כט יא) 'לעברך בברית ה' אלוקיך - כך היו כורתי בריתות עושין, מחיצה מכאן ומחיצה מכאן ועוברים בינתיים', שהכוונה היא שכל הרוצה לכרות ברית עם ה' אלוקיו על ידי התשובה עליו לעשות 'מחיצה מכאן' - שלא לחשוב כלל על עברו, אלא יחשב עצמו כתינוק שנולד, ועוד עליו לעשות 'מחיצה מכאן' - בינו לבין עתידו, שלא ידאג על העתיד היאך אוכל עמוד בעבודה הקשה, וכך יוכל לבוא לפני ה' אלוקיו ולכרות עמו הברית.

יב. בדרך זה ביאר הגה"צ רבי נתן געשטעטנער זצ"ל (בספרו להורות נתן) מה שפירש רש"י בלשון הכתוב 'מחוטב עצך' - 'מלמד שבאו כנענים להתגייר בימי משה וכו' ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים', והרי שחוטב עצך ושואב מימך הכוונה לכנענים, ולכאורה מניין לו לרש"י שהמקרא יוצא מידי פשוטו ואולי הכוונה באמת לישראלים שהם חוטבי עצים ושואבי מים. אלא, כי יהודי לעולם אין משתנה שמו מ'איש ישראל' ל'חוטב עצים ושואב מים'... אף אם נגזר עליו שזו תהא מלאכתו אף עדיין יהודי הוא... ובעל כרחך שפשוטו של מקרא שהכוונה לכנענים. ואין הדברים אמורים דווקא לענין 'מלאכה', אלא ללמד יצא שבכל מצב יהודי שמו עליו, וישראל אע"פ שחטא ישראל הוא...

והנה הגידו צדיקים מליצה ישרה לזכותם של ישראל לבאר הטעם שקוראים ביום א' דראש השנה ב'וה' פקד את שרה' וכל העניין שלאחריו עם הגר וישמעאל, כי שם נאמר (בראשית כא כא) 'ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים', ופירש רש"י, 'ממקום גידוליה, היינו דאמרי אינשי זרוק חוטרא לאוירא אעיקריה קאי' (אם תזרוק מקל לאוויר יחזור למקורו ולמקומו, וכך היה אצל הגר, שאף שעזבה את בית אביה ואת ארץ מולדתה מצרים והלכה לאברהם, מ"מ לבסוף שבה למקומה הראשון), וזאת אנו באים 'להזכיר' לפני הקב"ה, רבש"ע, אף אם הרבו בניך לחטוא והתרחקו ממך, אך 'זרוק חוטרא לאוירא אעיקריה קאי', אחרי ככלות הכל ישובו הם למקורם הראשון...

אף אנן נעני ונאמר, לכל מי שמתייאש מעצמו, ר' איד... 'זרוק חוטרא לאוירא אעיקריה קאי', גם אם עברת 'לגולים' הרבה, אך 'העצם' לא משתנה לעולם... ועדיין הינך מחובר ומקושר כבראשונה...

לכ:), ובא הכתוב לומר, דעו כי אתם נצבים היום - בראש השנה לפני ה' אלוהיכם, הוא היום בו כל באי עולם יעברון לפניו ית' כבני מרון, ומי לא נפקד כהיום הזה, ותכלית האי יומא הוא לעברך בברית ה' - בו הננו נכנסים בברית ה' לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, וכדאיתא בגמ' (ר"ה מז:). אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, ונתן הכתוב עצה ודרך כיצד 'עבור' עלינו ראש השנה בדת וכדין, הן בהתרוממות הרוח לזכות לקבל על עצמנו עול מלכות שמים, והן כיצד נזכה בדין לשנה טובה ומתוקה בכל העניינים - על כן אמר הכתוב אתם נצבים היום בולכם - וכלומר שעל ידי שנהיה בבחי' 'כולכם' באגודה אחת ובאחדות הלבבות נזכה לכל הטובות והישועות שבעולם, ברוחניות¹⁰ ובגשמיות¹¹.

ולא רחוקה היא¹², לא בשמים היא... [ונחלקו הראשונים על איזה 'מצווה' נאמר לא בשמים היא, ברש"י ועוד ראשונים סוברים שקאי על כל התורה כולה, והרמב"ן ס"ל דקאי על מצוות תשובה דמינה קאזיל, בין כך ובין כך הרי מצוות התשובה בכלל], והבא למהר מסייעים לו, שאם יעשה כפי מה שביכולתו יסייעו לו מן השמים שתהיה תשובתו בשלמות¹³.

ברכנו אבינו כולנו כאחד - מידת האחדות היא מקור הברכה בפרשתן (נצבים כט ט-יא), 'אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם וגו', לעברך בברית ה' אלוהיך, בספה"ק האריכו הרבה לפרש דברי הפסוק בדרך הרמוז על פי הנודע ש'היום' רומז לראש השנה (עי' זוה"ק ח"ב

יג. והנה לכאורה תמוה, אטו תשובה מילתא זוטרתא היא ו'לא רחוקה היא', והרי התשובה היא מהעבודות הקשות שבמקדש, אלא שאכן לא נאמר בפסוק שהיא מצוה קלה, אלא זאת נאמר כי קרוב אליך הדבר מאוד, שאינה תלויה בעזרת אחרים, אלא קרובה היא לאדם כי יש בו את כל הכוחות הנצרכים לחזור בתשובה.

אמנם מאידך גיסא צריך לדעת שלא יסמוך על אחרים שיעבדו במקומו... אלא ילחם בעצמו מתוך הידיעה וההכרה שאין הדבר תלוי אלא בו בלבד. וזהו הביאור במה דאיתא בגמ' (ע"ז יז:). על רבי אלעזר בן דורדיא, שכשרצה לחזור בתשובה הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו וכו', אמר שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו וכו', אמר אין הדבר תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה, רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא וכו', בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת, ואמר רבי לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן אלא שקורין אותן רבי. והתקשו המפרשים מדוע באמת נקרא בשם 'רבי' ששם זה הוא מלשון רב המלמד ומורה דרך, ומה לימד אותנו רבי אלעזר בן דורדיא עד שנקרא רבי. אך באמת יסוד גדול למדנו מדבריו שאין הדבר תלוי אלא בי, ובדין הוא שייקרא 'רבי' על כך בלבד.

יד. וכך הוכיח הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע מממה שנאמר (דברים ל יב) 'לא בשמים היא', ופירש רש"י, 'שאלו היתה בשמים היית צריך לעלות אחריה וללמדה', ויש להקשות, מה שייך לעלות לשמים, וכי יש סולם גדול המוצב ארצה שראשו מגיע השמימה... אלא שרש"י בא למדנו כלל ועיקר גדול, שעל האדם לעשות כל מה שבידו ואח"כ מן השמים יסייעו בעדו ועל דרך שנאמר (תהילים נז א) 'לא-ל גומר עלי', ואם אכן היתה התורה בשמים היה על האדם לעלות על הסולם הגדול ביותר שניתן לעלות עליו... ואז היו עוזרים לו משמי מרום להגיע עד לשמים...

טו. לעומת זאת ביאר הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע בלשון הכתוב בהמשך העניין (פסוק יג) 'ולא אתכם לבדכם אנכי כורת את הברית הזאת', שלא אתכם כשאתם 'לבדכם' בפירוד הלבבות ר"ל אנכי כורת את הברית הזאת... אלא רק כשתהיו בבחי' כולכם'.

טז. אחד מצדיקי הדור שליט"א ביאר באופן נפלא בטעם מנהג רבים לומר בערב ראש השנה לאחר מנחה (בסיום השנה ממש) פיוט 'אחות קטנה' שכל כולו בקשה על 'תכלה שנה וקללותיה', כי צריך לזכור את אחינו בני ישראל הנתונים בצרה ולהתפלל לישועת הכלל, וזו היתה עומק התקנה לומר 'אחות קטנה' באותה שעה, למען נבין ונשכיל כי 'הכניסה' לראש השנה היא על ידי שיחשוב על אחרים וישתדל בטובתם ויתפלל עליהם.

אמנם כל זה כלפי 'הכלל', אבל כלפי עצמו צריך להודות לא-ל הטוב על כל החסד אשר גמל עמו בזאת השנה ובכל ימי חייו, ואף שאכן לדאבון לב 'כל לבב דוי וכל ראש לחלי', אך מ"מ עדיין לא נמצא איש שלא היטיב עמו הבורא בכל השנה 'על חיינו המסורים בידך... על ניסך שבכל יום עמנו, ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב

באר הפרשה - פרשת נצבים וילך - סליחות

וכראיתא במדרש (תנחומא א) על פסוק זה 'אף אתם כשאפלה (כשאפלה) לכם עתיד להאיר לכם אור עולם וכו', אימתי בזמן שתהיו כולכם כאגודה אחת, שנאמר (לעיל ד ד) 'חיים כולכם היום'.

- רודף צדקה וחסד בעולם הזה ימצא חיים צדקה וכבוד ליום הדין [ואף שכפי פשוטו 'יום הדין' הכוונה לעתיד לבוא, אך מ"מ גם ראש השנה לא יצא מכלל 'יום הדין'...]".

זכר אמרו חז"ל (מדרש משלי יד) על הפסוק (משלי כא) 'רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד' וברש"י אם גומל חסדים למי שאינו מכירו ואינו

ובוקר וצהרים, מדוע לא יודה כל אחד באשר הוא, למי שאנו אומרים עליו בכל יום 'הטוב כי לא כלו רחמיו, והמרחם כי לא תמו חסדיו' - על כל הטובה שגמל עמו הבורא בזו השנה... וכי רק רעה (טובה הנראית כרעה) גמלוהו מן השמים, וכי מי נתן לו חיים, לחם לאכול ובגד ללבוש, בית מדור ללון שם... וכו' וכו'. ורמז נפלא שמעתי בזה, כי אלול ר"ת 'ועתה אלוקינו מודים א'נחנו ל'ך ו'מהללים ל'שם תפארתך' (ד"ה א' כט יג), כי הזמן גרמא ב'אחרית שנה' להודות על כל השנה שעברה.

אבל, האמת אגיד, כי לאו דווקא כשיארע לאדם נס מחוץ לדרך הטבע עליו להודות, אלא ענין ההודאה היא - להודות בזה כי ה' ברא עולמו ובכל עת פניו אלינו להיטיב לנו ולהוסיף לנו טובה על טובתנו ללא הפסק שיעור ורגע, וכבר הוכיח כן הגאון רבי יחזקאל אברהמסקי זצ"ל מדברי המשנה (אבות ה ה) 'עשרה ניסים נעשו לאבותינו בבית המקדש', וראה זה פלא, כל הניסים שהמשנה מונה הם בדרך השלילה 'לא הפילה אשה... ולא הסריח בשר הקודש מעולם, ולא נראה זבוב... ולא כיבו גשמים אש של עצי המערכה', ללמדך שגם זה לנס ייחשב, ועל האדם להודות גם כשמהלך החיים הולך לו למישרין מבלי שיארעו לו תקלות והפרעות, וההודאה עליהם תהיה לא פחות מהניסים הגלויים. הוא שאומר הכתוב (תהילים קז א) 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', שיש להודות לקב"ה לא רק כשהיה לו רע ויצא ממצבו זה, אלא גם בשעה כי טוב בכל מצב ובכל עת כי לעולם חסדו.

וכבר כתב הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (וירא ד"ה נותן) וז"ל, ידוע כי האדם הרוצה לבקש על צרכיו הנה צריך מקודם לתת הודאה לשעבר ואח"כ יכול למשוך חסדים להבא, כמו שנאמר 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', פירוש כשאדם נותן הודאה לשעבר כי טוב אז מביא חסדים טובים לעולם חדשים לבקרים. על פי זה מבאר הטעם שתקנו הגאונים לומר כל עשרת ימי תשובה וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך בעיצומה של ברכת 'מודים', ולכאורה אין לבקשה זו שייכות לענין הברכה, אלא 'כשנותן הודאה על שנה העברה אח"כ יוכל להתפלל על השנה הזאת הבאה עלינו לטובה'.

ושמעתי לבאר עוד בטעם שתקנו לבקש להיכתב לחיים טובים בתוך ברכת מודים, שהוא על דרך משל לאורח ש'בעל הבית' המארח טרח רבות סביבו, ובכל יום אחר קומו משנתו הכין לו המארח כוס קאווע (קפה) ונתנו לו, והנה אם כשכילה האורח לשתות הוא מבקש מבעה"ב - הב לי עוד כוס אחת, הרי"ז מוכיח בעליל שהכוס הראשונה ערבה לחיכו ונהנה ממנה עד מאוד, שאם לא כן לא היה מבקש כוס נוספת... אמור מעתה, כי עצם הבקשה היא היא ההודאה הגדולה ביותר. על דרך זה יאמר, שכשאנו מבקשים מהקב"ה 'וכתוב לחיים טובים', שנזכה לשנה טובה ומתוקה, הרי אנו מוכיחים בזאת שהננו יודעים שחיינו מסורים בידי, והוא המחייב אותנו בכל עת ובכל שעה, ונתן לנו בטובו את השנה העברה עלינו לטובה, וממילא ודאי מקום בקשה זו בברכת ההודאה. וביאור הדברים, כי העמידה לתפילה צריכה להיות מתוך הכרה ש'אין אלוך מבלעדיך', ורק הקב"ה הוא היכול לספק צרכיו, וכאשר עומד לפני המלך באמונה זו ממילא יש בדבריו גם הודאה על כל העבר, שהרי הוא עומד ומכריז רק הקב"ה נתן לי חיים עד עתה, ורק בידו לגזור עלי חיים טובים גם לשנים הבאות לטובה.

יז. בשנות צעירותו של הגה"ק רבי שמואל מאיר הכהן הולנדר זי"ע בנו של הרה"ק רבי נתן דוד מאמסאנא זי"ע עמד לימין אביו לעזר בכל ענייני רבנות העיר אמסנא, ויצא טיבו בעולם ונתפרסם בחכמת התורה שבו, ויהי היום באה לפתחו הצעת 'רבנות' באחת מערי גליצא, סבר וקיבל, ונסע לשם בדרך רחוקה בלוויית אביו, בערב שב"ק הגיעו העירה, והנה כפי מנהג המקום נדרש ממנו לדרוש בליל שב"ק בפני כל העיר למען יתרצו בו, אלא שבבואם שמה מצאו שהגיע עוד 'רב' אחד שהשתדל לזכות בכס הרבנות דשם, ואף הוא נשא דרשה נפלאה, ולא ידעו פרנסי העיר למי משפט הבכורה, נמנו וגמרו שהרנ"ד מאמסאנא הוא ישפוט וכאשר יאמר כן יקום בקוותם שיכריע

דינו, תנא הוסיפו לו עשרים ושתים שנה על שנותיו. ומביא ה'משך חכמה', שמעתי שלא לחינם נקרא 'צדיק' ובוודאי היה מלא מצוות ומעש"מ, ואעפ"כ בבואו לסכנת חיים, בשכלתה קצבת חייו, כדי להוסיף לו חיים לפני משורת הדין הוכרחו למצוא לו זכות צדקה וחסד שהחיה לאותה אשה ושבעה בניה משלו. מעתה תתיישב התמיהה מדוע לא קבעו יום הדין אחר החורף, כי אם היה הנידון בראש השנה רק אודות פרנסה ובריאות אכן היה מועיל לבני ישראל זכותם שהם עוסקים בתורה לעומת הגויים העוסקים בשפלות תאוותם, אבל מכיוון שבר"ה הנידון הוא 'מי לחיים ומי ל...' לזה מוכרחים זכות צדקה וחסד לפני משורת הדין, וזה יש להם דייקא אחר הקציר ובציר שהם מניחים פאה, לקט ושכחה, יותר מ'תרומות ומעשרות' שהם ניתנים למכיריהם הכהנים ויש להם מזה 'שובת הנאה', אבל לקט שכחה ופאה שהבעלים עוזבים את השדה ומניחים מ'עמלם' ויגיעם לכל הזוכה, ואף ייתכן ששונאיו זוכים בזה, עי"ז יזכו להיכתב לחיים טובים ארוכים ולשלום, כי א"א לדון בשמים אם הוא ראוי לחיים או לאו, שהרי יש לנהוג בו 'מידה כנגד מידה', והוא חנן דלים אף למי שאינו ראוי. ומכאן ילמד כל איש לנפשו להיות 'שוב ומיטיב לכל לרעים ולטובים' יח.

מאוהביו, כדמצינו נוראות בדברי ה'משך חכמה' (פר' אמור ד"ה במדרש) המבאר מדוע קבע הקב"ה את יום הדין - ראש השנה בחודש תשרי, והרי בימות החמה עסוקים בני ישראל בעבודת השדה, בקציר ובציר ושאר העבודות, ואילו בימות החורף הם מרבים זכויות כשהם יושבים ועוסקים בתורה, אם כן היה עדיף לקבוע את 'יום הדין' בחודש ניסן בחג הפסח, כי אז יצאו ישראל זכאים בדין, אחר שעברו עליהם ימות הגשמים מתוך עסק התורה, ולעומתם הנכרים עסוקים בתאוות עולם הזה ודברים אסורים, והוא פלא.

אלא מבאר ה'משך חכמה' עפ"י מה דאיתא בנמרא (ב"ב יא.) תניא אמרו עליו על 'בנימין הצדיק' שהיה ממונה על קופה של צדקה, פעם אחת באתה אשה לפניו בשני בצורת אמרה לו, רבי פרנסני. אמר לה, העבודה (לשון שבעה) שאין בקופה של צדקה כלום. אמרה לו רבי אם אין אתה מפרנסני הרי אשה ושבעה בניה מתים, (כשמעו כך) עמד ופרנסה משלו. לימים חלה ונטה למות, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע, אתה אמרת כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו, מיד קרעו לו גזר

לטובת בנו אשר גם היו חפצים בו יותר. ופסק הרנ"ד לטובת הרב השני אחר שדיבר עם בנו (כשהוא מוסיף לומר לו שבוודאי עוד יזכה לשמש ברבנות בעיר אחרת לגודל כשרונותיו).

אחר זמן בשנת תרע"ג נקרא שוב לרבנות, והפעם במדינת רומני, והוכתר לרב בעיר טשערנאוויץ שם איוה מושבו והנהיג העדה ביד רמה, והנה, כעבור ימים ושנים הוברר עד כמה 'הרוויח לעצמו' באותה וותרנות, כי מכל אלו שנשארו בגליציא לא נותר כמעט שריד ופליט כ"א אחד מעיר ושנים ממשפחה, אך מאחר שוויתר 'והפסיד'... נשאר לדור ברומני, שם לא הגיע יד הצורר ימ"ש כמו בשאר מקומות, ונשאר לפליטה הוא ודורותיו אחריו, ללמדנו שהרודף צדקה ובכלל זה גם המוותר משלו - ימצא חיים ליום הדין... (ומלבד זאת הציל גם את בני משפחתו, כי בהיותו שם שימש כ'שדכן' לשתי אחיותיו, אחת למוח"ז הרה"ק הנחל יצחק מזוטשקא ז"ע, והשניה להג"ר אברהם ברוך ראזנבערגער זצ"ל לימים אב"ד גמזו אביו של הגה"צ רבי יהושע ראזנבערגער שליט"א חבר הבד"ץ העדה החרדית, והביאן לדור עמו ברומני' ואף סידר לגיסיו 'כסאות למשפט' להיות רבני ערים ברומניה, וכך גם ניצלו חייהן וחיי בני משפחתן).

יח. דבר נפלא כתב בספר 'דברי אליעזר' (דרך צדקה אות טז) לבאר במה שנאמר בפרשתן (נצבים ל יט) 'ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך', כי הנה מדרך היצר הרע לבוא על האדם בתחבולות וב'לומדעס'... לבטל אותו מרצונו לעשיית מצוות, כגון, כשמתעורר לבו לעשות צדקה ולתת מממונו לעניים, מיד מגיע היצר ואומר לו מה לך לתת ממנו אשר עמלת עליו בפרך במתנה לאיש זר, ואם ברצונך לעשות מצוה הרי מצינו בגמ' (סוכה מט:) להדיא 'גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה', וכתלמיד חכם נדמה לו' שעדיף יותר להלוות כספו - שלבסוף יוחזר לו, מאשר לתתו במתנה כצדקה.

וכאשר מתעורר לפתוח גמ"ח שוב חוזר היצר בטענה שמפורש אמרו (שם) שגמילות חסדים בין לעניים ובין לעשירים, ואם כן מדוע תלווה לעניים שיתכן שלא יהא להם מאין לפרוע את החוב, מוטב תלווה לעשירים שבוודאי ישיבו לך, וגם בזה תקיים מצווה... ואם ירצה להלוות לעשירים יתעורר היצר בטענה חדשה, שהרי גלגל חוזר בעולם

באר הפרשה - פרשת נצבים וילך - סליחות

והכינו - הכנה לקראת יום הדין

יש להם יראה ופחד^י באותן הימים - יראה עילאה, ואם לאו - מאימת הדין נפשי תבחיל^ב. צריך מאד לירא ולפחד וזהו העיקר, ואז הקב"ה עושה עמם צדקה^ב, עכ"ל.

ומאחר שהזמן קצר ביותר עד ליום ר"ה כי הוא נורא ואיום^ב, על כן יאזור חלציו לנצל את הזמן

איתא מהרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (נצבים עמו' קל: ד"ה התחיל), וז"ל. והעיקר צריך כל אחד ואחד להמשיך עליו היראה באלו הימים באיזה אופן שיהיה - כשיש דין למטה אין דין למעלה, וזהו פירוש המדרש 'כשישראל עושין המשפט... ועושה עמם צדקה'. ואופן היראה - אם הוא מאותן המכירים קצת וקרובים להשי"ת בוודאי

וגם העשיר יכול לפשוט רגל... והטוב ביותר הוא להתעסק בגמילות חסדים עם המתים... וכנגד זה דיבר הכתוב ואמר ובחרת בחיים, אל תסתפק בעשיית מצוות עם מתים אלא נתון תתן ל'חיים'... והיינו טעמא למען תחיה אתה וזרעך... כי זכות הצדקה תעמוד לך ולבניך לזכות להיכתב בספר החיים...

יט. עובדא הווה אצלו (ה'בית אהרן', שמעתי עובדא זאת כמה פעמים מאאדמו"ר זי"ע) שקרא פעם לשני אברכים וציווה עליהם לעסוק ב'ראשית חכמה' שער הגיהנום ובואו אלי לאחר ג' ירחים (כידוע שחיל ורעדה יאחזון במי שלומד 'שער' זה בו מתואר בפרוטרוט כל סדרי גיהנום)... אחר כג' חדשים חזרו השניים אל הרבי, נכנס הראשון שהיה אברך בעל כובד ראש וענה לרבי ששאלו מה ראית ב'ראשית חכמה' - נבהלתי כהוגן ופחד יאחזני, הרגיעו הרבי כי 'אב הרחמים' יושב במרומים... משיצא הראשון ופגש בשני שהיה 'קל בדעתו'... שאל את הראשון מה אמר לך הרבי, ומסר לו דברים כהויתם... כשנכנס השני ונשאל מהרבי מה למדת בראשית חכמה ענה בקור רוח מה שלמד (וראו על פניו כי נקט בידו את הפסוק 'הנה קל ישועתי ולא אפחד'...), אמר לו הרבי, לא, לא, כל מה שראית אינו אלא משל... הרבה יותר ממה שכתוב כאן מוכן בשמים למי שממרה את פיו של הקב"ה... משנכנס אברך שלישי שאל את הרבי 'למדנו רבינו' מה האמת, אמר לו הרה"ק, אלו ואלו דברי אלוקים חיים, כי המקבל את הדברים כפשוטם 'ויש דין למטה' אזי אין דין למעלה, ואילו מי שמיקל ומזלזל בזה אזי ח"ו...

אף לענין ימים הללו ייאמר כן, המקבלם כפשוטם יינצל מהדין, וינהגו בו מן השמים בחסד וברחמים ויכתבוהו ויחתמוהו לחיים טובים ולשלום (וכך היה שגור בפי הרה"ק הרמ"ח סלאנים זי"ע לכל אלו שהיו מתייראים אימתא יתירא כי לא 'חברה גדולים' יושבים למעלה, אלא 'אב הרחמים' יושב בשמים ויש לנו לבטוח בו כי יציל את בניו מן הדין).

ובזה יתבאר מה דאיתא ב'תנא דבי אליהו' (רבה פ"ג) 'יְרֵאתִי מֵתוֹךְ שְׂמֵחָתִי וּשְׂמֵחָתִי מֵתוֹךְ יְרֵאתִי', כי אם כן זוכה ל'יראתי' בוודאי יש מקום ל'שמחתתי'...

כ. מלפנים נהג ה'שמש' רבי יודל דער וועקער (המעורר ישינים) לנקוש על חלונות הבתים שבעיה"ק ירושלים תובב"א באשמורת הבוקר בימי הסליחות להעיר את הדרים בו. והנה מי שכבר התעורר מעצמו לא היה נצרך שיקיצו אותו בדפיקות ונקישות על ביתו, ואף מי שלא התעורר מעצמו, מ"מ אם היה מתעורר כשדפקו בחלונות השכן הדר בסמיכות אליו לא הוצרכו לדפוק אצלו, ומי שלא... הוכרחו לדפוק אצלו. והיו אומרים בירושלים, שממנהגו יש ללמוד, כי המשכיל יתעורר מעצמו לשוב בתשובה קודם שיצטרכו מן השמים 'לדפוק' ולהכותו באיזה חלי ומכה ח"ו, ואף מי שלא נתעורר מעצמו יתעורר לכל הפחות מהצרות אשר אירעו את אחרים. ואז ימנע מעצמו כל המכות...

וכך ביאר המלבי"ם מה דאיתא בתהילים (לב ח-ט) 'אשכילך ואורך בדרך זו תלך... אל תהיו כסוס כפרד אין הבין', וז"ל, אשכילך, עפ"ז אמר, הלא א"כ טוב שלא ימתינו מלשוב בתשובה עד שיכם ה' בשבט מוסר, כסוס וחמור שאינו מבין ללכת בדרך עד שמכים אותו במקל, הלא טוב שבעת אשכילך ואורך בדרך זו תלך, לא אצטרך ליסרך ביסורים רק איעצה עליך עיני שיהיה די בקריצת עין שתבין ע"י ללכת בדרך הישר, עכ"ל.

כא. דברים נוראים מציינו בספה"ק 'שער המלך' (שער הרביעי פ"י, דרושים לתשעה באב), אשר נאמרו בשעתם (לפני מאתיים וחמישים שנה) והמה בבחי' 'נבואה שנצרכה לדורות', וז"ל, ובפרט בעיתים הללו, צריכין אנו לדאוג יותר ולהרבות בכי, כי את אשר אלוקים עושה הוא מראה אותנו ברמז בזה העולם, והנה בשנת תק"ל לאלף השישי היו בכל המקומות שומרים בשערים, ולא היינו מניחים את שום עובר בדרך מקומם מחמת המגיפה רחמנא ליצלן, ואף מי שהיה ממקום בריאים ושלמים ובא בטענת 'בריא', אף על פי כן אמרו שמא הוא מאיזה מקום סכנה, וכמו שהמשחית

והמגיפה אינו מבחין בין טוב לרע ומכלה רעים וטובים רח"ל, כמו כן השומרים אינם מבחינים בין בריאים לחלשים ואינם מניחין לכנוס אל שער העיר עד שיהיה ביד האדם כתב זכות וראיה שהוא בריא וממקום בריאים ושלמים. ומזה המוסר יש לנו לקבל תוכחה שמראה לנו אלוקים שהוא כמו כן ברקיע, מחמת שהוא עת חרון אף ה', אין השומרים מניחים לכנוס בשערי תפילה את תפילותינו, כל שכן שלא יכניסו ח"ו ליום הנורא, וצריכין אנו מאד לבכות ולהתחנן ע"ז קודם בוא מועד הוא יום הדין, שהוא זמן כניסתנו, בכדי שיהיה בידינו כתב זכות וראיה שאנו שלמים ובריאים בכל אברינו שלא פגמנו בכל הרמ"ח אברים ושס"ה גידים, שהמה נגד המצוות עשה ולא תעשה, כי אם ח"ו לא יכניסו אותנו את תפילותינו אנה אנחנו פונים, שעל אלו הימים אנו תולין את בטחוננו בכל שנה ושנה וכו'. עכ"ל. מעשה במשפחה אחת אשר בנם בן השבע הנקרא 'יענק'לה' היה מלא רוח חיים, הילד לא נח לרגע, יום ולילה לא ישבות במעשה משובה... פ"א יצא האב בחצות הליל מן הבית, ונשארו האם עם יענקלה, הוא בחדרו משחק ומשתולל כדרכו... והיא בעיסוקיה השונים, ובכל העת נשמע קולו של יענקלה בחלל הבית... לפתע הבחינה שכבר זמן מה שלא נשמע באוויר אלא 'קול דממה דקה', מיהרה לבדוק מה שלומו, שמא כבר נרדם סוף סוף... אך 'הילד איננו', חיפשה אחריו בשאר חדרי הבית וגם שם לא ראתה אותו, נכנס פחד לליבה שמא יצא מן הבית, אלא שהדלת היתה נעולה, ושוב התרוצצה בכל חדרי הבית עד שהגיעה ל'גזזוטרא' (מרפסת) ונדהמה לראות כי ברוב שובבותו טיפס על המעקה (סורגי ברזל) אשר הגיעה כמעט עד לתקרה, 'הצליח' להשתחל ברווח הצר וכבר עבר לצד השני, כשהוא אוחז בסורגים ועומד בין שמים לארץ בגובה ארבע קומות... כמעט שפרחה נשמתה מרוב בהלה, אך מיד התעשתה, ובגבורה עילאית החניקה את זעקת הבהלה שכבר 'עמד בין שיניה'.. כי ידעה שאם תזעק יבהל הילד, תישמט אחיזתו ויפול ארצה רח"ל כשהוא מרוסק לאברים, ומיד הוציאה ידיה מבעד לסורגים והחזיקה בו בחזקה, וכולה היתה ציפיה לא' משלושת ה'ניסים' דלהלן.

א. שיעבור מאן דהו ברחוב וישים ליבו למתחולל ויקרא לעזרה, אך מאחר שהיה זה בעיצומו של אישון ליל כבר כלתה רגל מן השוק... ב. שיענקלה יפתח בקולו וישמיע מצעקותיו עד שיתעוררו השכנים, אלא שהילד שתק ונאלם דומיה... ג. שהוא יפתח את הדלת שבסורגים, ויוכל לשוב לתוך המרפסת בבטחה (והיא לא יכלה לעשות זאת כיון שבשתי ידיה אחזה ברגליו בכדי שלא ימעד ח"ו), הזמן עובר רגע אחר רגע... ודקה לדקה מצטרפת... ובכוחות לא לה המשיכה לאחוז בו בשקט ובדממה, כשעיניה מצפות לעזרה. כעבור שלוש שעות הלך מאן דהו ברחוב וראה מה שראה, מיהר לקרוא לאנשי ההצלה אשר הזעיקו את הממונים על כיבוי השריפות (מכבי אש), והמה הביאו סולם גדול וארוך, רגליו מוצבות ארצה וראשו מגיע ל... טיפסו עליו והורידו את הילד לארץ כשהוא בריא ושלם ב"ה... לאחר שנרגעו הרוחות שאלו את האם - היאך היה לך כח לאחוז בו שלוש שעות בלי הפסק... השיבה בפליאה על עצם השאלה, והרי זה יענקלה שלי... כמי שאומרת, כיצד יעלה על דעתכם שאניח לבני יקירי ליפול...

נמצאים אנו בתקופה זו כשאנו תלויים בין שמים וארץ, ואין איש היודע מה ילד יום, אך זאת ידענו כי ה'אמא עילאה' - השכינה הקדושה מחזיקה בנו לבל ניפול... כי 'אנו בניך ואתה אבינו', וגדולים רחמיו על 'הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאום ה', אמנם מה הקב"ה מצפה מעמנו - השמיעני את קולך כי קולך ערב, שנצעק ונזעק אליו מקירות לבבנו, ועי"ז בוודאי יחוש לעזרנו, וכלשון הכתוב (שמות כב כו) 'והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני'.

עוד ה' אלוקיך שואל מעמך 'תפתח את הסורגים', כל חד וחד באותם 'סורגים' בהם הוא נתון ו'תפוס', בכל אותם הרגלים רעים או בדברים שהוא נתון בהם תחת שלטון היצר הרע או בתכונות וטבעים רעים, ואם 'נצא' מעצמנו... ו'נזוז' מהמקום והמצב שאנו עומדים בו, אזי בוודאי נוכל לשוב לחוף מבטחים...

כב. משל נאה משלו, לדייג שפרש בנהר באישון ליל רשת עם מזון לפתות את דגי הים שייכנסו למכמורי הרשת (בכך רצה להרוויח את הזמן העובר לאלו שבאים לצוד רק בבוקרו של יום), ויבוא בבוקר, משה את רשתו מן המים ומצא בה דגים למכביר. הדגים שברשת נענו ואמרו זה לזה, אוי כמה טפשים היינו, שנשארו בתוך הרשת לאחר אכילתנו מהמזון שהיה בו, הרי היה עלינו לצאת מיד מהמצודה הפרושה ולברוח, ובזה היינו נשכרים במאכל שאכלנו ואף ניצולים מציפורניו של אותו צייד, ובבערותם כי רבה אינם מבינים שבשעת אכילתם כבר היו 'ניצודים'. כזאת יש לומר לדידן, אין דבר או מאורע קורים באמצע השנה - כי הכל כבר נעשה ביום ראש השנה... ואך לשחוק הוא לומר באמצע השנה מתוך חרטה - אוי, מדוע לא עשינו 'עתה' פעולה זאת וזאת, כי הכל כבר נגזר בתחילת השנה, אין לנו אלא להשכיל לבא לפני המלך ולהתחנן לו בימים אלו קודם שנגזרה הגזירה, שיוציאונו מן המיצר אל המרחב, ויכתבנו ויחתמנו לשנה טובה ומתוקה, ובוודאי ננצל מן הכל.

לשוב מדרכיו ומפרי מעלליו, וכדברות קדשו של הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (שש"ק תשובה מז), על הכתוב (ישעיה מב יח) 'החרשים שמעו, והעוורים הביטו לראות', והלא יפלא, וכי איך ישמע 'החרש' באזניו, והאיך יבוא 'העיוור' לידי ראות, אלא 'ישנם זמנים בה גבוהים שאפילו החרש שומע והעיוור רואה'¹. ולדין הדברים אמורים, בהגיע שבת סליחות, כבר אין מנוס לומר שלום עלי נפשי, אלא כל אחד יחזיק היטב ב'קרש ההצלה' - תשובה תפילה וצדקה, 'שובו אלי ואשובה אליכם'².

וזוה לשון ה'לקט יושר' (הל' תעניות אות יב, עמ' קיד), פ"א בקשתי ממנו (- רבו ה'תרומת הדשן) להתיר לי לאכול בסליחות כדי שאוכל ללמוד כמו בשאר ימים, ואמר, גם הקדמונים יודעים זה הטעם (שהתענית מפריע מהלימודים), ומכל מקום תקנו להתענות בסליחות, אעפ"י שאינם

הנותר לפליטה ככל היותר בריבוי לימוד התורה ותפילות ותחנונים ומעשים טובים³, ומי שטרח בערב שבת הוא יאכל בשבת⁴.

איתא מצדיקים (שארית מנחם לר"ה ד"ה ויכון) על הנוסח 'ויכון בחסד כסאך ותשב עליו באמת', כי הנה כתב האריז"ל (עיי' פרע"ה, שער כו פ"א) על המידות 'רב חסד ואמת' שרב חסד קאי על חודש אלול⁵ ואמת קאי על תשרי, אמור מעתה 'ויכון בחסד כסאך' - המכין עצמו בחודש אלול יזכה ל'ותשב עליו באמת' - בר"ה ישב הקב"ה 'עליו' - על כסא החסד.

במוצאי מנוחה - רוממות ימי הסליחות ונפרט יום א' דסליחות עומדים אנו בפתח השער לימי 'סליחות' - שבת סליחות, לעת כזאת אף לב אבן מתעורר

כג. מעשה באיש שביקר בחו"ל לצורך כמה עניינים, ובדרך חזרתו עלה למטוס כשעייפותו גוברת עליו, והנה הוא רואה כי בתחילת המטוס (פירסט קלאס) ישנם כסאות רחבים אשר אפשר להטותם כמיטות, והרי 'דבר בעתו מה טוב - מיטה לאיש עייף וייגע', על כן התיישב שם באחד המקומות שמצאן ריקים ושקע בשינה מתוקה ועמוקה, לא ארכו הדקות, ומיד ניגשו אליו משרתי המטוס (דיילים) הקיצוהו מפרק הישן שעסק בו, ציווהו לעמוד ממקומו החדש כשהם משלחים אותו למקום הראוי לפי התשלום ששילם על ה'טיקט' (כרטיס), מסכן זה שבקושי התעורר מעמקי חלומותיו היה מוכן לעשות הכל למען שנתו בזו השעה, ע"כ התחנן בפני הדייל שינחהו לנפשו, וממילא זה נהנה וזה לא חסר שהרי רוב הפירסט קלאס נשאר ריק, ולא הסכים הדייל בשום פ"א כי מקום זה שוויו פי כמה, אמר לו הנוסע, נו, אשלם לך כל ההפרש, אמר לו הדייל, לא ולא, כאן בשמי רום אין כבר אפשרות לשלם, רק בעודך על הקרקע בטרם הנסיעה אז תוכל לשלם ולקנות מקום כאוות נפשך, אבל עתה, איחרת את המועד (כך היה נוהל הדברים מלפנים)... ולדין ייאמר, ימים אלו הם הזמן המיועד מן השמים לבטל את כל הגזירות ולהכין לעצמינו שנה טובה ומתוקה, ועלינו להיזהר שלא נאחר את המועד.

כד. כה אמרו צדיקים (עיי' משמיע שלום להרה"ק רבי שמעון מאמינינו זי"ע - אלול, ועוד) לרמז בדברי חז"ל (ע"ז ג.) 'מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת', כי חודש אלול - חודש השישי למנין החדשים (המתחילים בניסן) הוא כנגד יום השישי - ערב שבת, ואכן מי שטרח והכין עצמו בערב שבת - חודש אלול לקראת חודש תשרי - חודש השביעי (שהוא כנגד יום השביעי - שב"ק) הוא יאכל בשבת - בחודש השביעי כשייגמר דינו לטובה ולברכה לשנת גאולה וישועה. הוסיף ה'בית אברהם' (נצבים ד"ה הכל) וז"ל. 'הכל הולך אחר החתום' - אלול הוא בחי' ערב שבת ותשרי בחי' שבת, וכמו שאמרו רבוה"ק זי"ע שכל ההשפעה היורדת מש"ק לימי החול הוא ע"י 'תוספת שבת', מה שאיש יהודי מוסיף מחול אל הקודש - כי קדושת שבת עצמה גבוהה מאוד, כמו"כ ההשפעה והברכה לכל ימות השנה הוא ממה שמוסיף בתשובה ומעש"ט מאלול על תשרי, ואם עברו ימי אלול עד עכשיו, ועדיין לא הוסיף בהם כלום ישתדל לכה"פ שאלו הימים האחרונים לא יעברו לריק.

כה. הרה"ק ה'דרכי תשובה' ממונקאטש זי"ע מביא (דרכ"ת קע"ט סקי"ח) שזקנו הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע היה עורך שמחת נישואין בחודש הרחמים והסליחות אפילו בסוף החודש, אף שבחדשים אחרים היה נמנע מזה, כי אמר שחודש אלול כולו התעוררות רחמים ורצון, ולא שליט ביה מידת הדין כלל.

כו. משם הרה"ק מקאצק זי"ע ביאר שם שהנביא צועק אלינו אל תהיו חרשים ועיוורים, כי בידכם הדבר - שלא להיות חרשים ועיוורים.

כז. משל אמרו בשם הגר"ח מבריסק זי"ע, לסוחר ממולח שהחליט להבריח סחורה יקרה מגבולות המדינה למדינה השכנה, וכך דרכה של הברחה, קובעים עם 'בעל עגלה' מהי העת המוכשרת להברחה, ומאז ועד היום המיועד

יום א' דסליחות באשמורת, ויום ערב ראש השנה באשמורת וראש השנה ב' הימים כנהוג, אף שהקיל... מכל מקום טבילות הנ"ל חמיר טפי' עכ"ל, והוא אשר דיברנו שאלו הימים שונים הם משאר ימות השנה בעניינם ובמהותם לא.

אמנם, 'ראשית דבר' שיגש לכל זה מתוך שמחה של מצווה, וכן כתב ה'לקט יושר' זי"ע (או"ח ה"א עמ' ק"ח) בטעם הדבר שמתחילים לומר סליחות במוצאי מנוחה דייקא, כי ביום השבת קודש נפנה האדם מכל עסקיו להנות בתורה, וכן הוא מתענג בו ב'עונג שבת',

יכולים ללמוד כמו בשאר ימות השנה, ולכן אינני מתיר לך, עכ"ל. והיינו שאלו הימים שונים הם במהותם משאר ימות השנה^כ, ולדין יאמר אף כי נשתנו הזמנים וכהיום אין מורים לרבים להתענות, מכל מקום יש לנו לדעת שנשתנו אלו הימים מכל ימות השנה, וכל חד וחד בדיליה ישנה דרכיו ויטיבם בתכלית הטוב^{כט}.

וביותר הדבר נוגע ליום א' דסליחות^ל, כמו שכתב ה'שור' (סימן תקפא) שרוב הציבור מתענין ביום הראשון של סליחות, וכתב ב'אמרי פנחס' (אות תמה), שהרה"ק רבי פנחס מקאריין זי"ע 'החמיר מאד בטבילת

הסוחר מכין את הסחורה האמורה, והנה מעת קביעת הזמן נודדת שנתו של הסוחר - אף שעדיין רחוקה ממנו ההברחה, כי הסחורה שלו היא, ואוי לו ולנפשו אילו ייתפס 'על חם'... שהרי הסחורה ששוויה הון תועפות תוחרם בידי השלטונות, והוא עצמו 'ישב' בבור לאורך ימים ושנים, אכן בעל העגלה נם את שנתו בשלווה, בידעו כי לא לו החטא, הסחורה איננה שלו, מה גם שהוא רגיל לעשות את דרך הגבולות מפקידה לפקידה ומזמן לזמן, אמנם, ככל שמתקרבים לעת זמן אשר נקבע, מתחלת גם שנתו לנדוד בלילות, היחידי שאיננו מרגיש בכל הנעשה והוא ישן את שנתו בשלווה בטוב ובנעימים הרי הוא הסוס בכבודו ובעצמו הנושא את כל המשא הכבד הלז והוא ישן כ'שינת הסוס'... ומדוע, כי לגביו שווים המסע ברחובה של עיר והמסע בהרי הגבולות שבין המדינות - מה לי הכא מה לי התם... אחיי ורעיי אהוביי וידידי, דוד המלך מתחנן לפנינו (תהלים לב ט) אל תהיו כסוס כפרד, הנה ימים באים ימי הדין, עומדים לפשפש באמתחותינו לראות איזה 'סחורה' נמצאת ברשותנו, וכבר עומדים אנו ממש 'בתחנה האחרונה' סמוך ונראה למעבר הגבול... אל תהיו כסוס שאינו מבין את משמעות הדברים, ונם לו בשלווה על מיטתו, וכשהוא מהלך אינו 'תופס' אם הוא ברחובה של עיר או במעבר גבולות המסוכן...

כח. וכע"ז הובא בשו"ת 'שלמת חיים' (או"ח שכ"ה) להגאון הגדול רבי יוסף חיים זאנענפעלד זי"ע רבה של ירושלים ע"ה^ק, שענה למלמד אחד ששאלו, היות ונפסק (יר"ד רמ"ז ברמ"א) שאסור למלמד דרדקי להיות ניעור בלילה יותר מדי, על כן שאלתו בפיו כדת מה לעשות עם ה'השכמה לסליחות', ולא התיר לו להחסיר מהשכמה זו (עיי"ש, שנחשב כהתנו כן מעיקרא).

כט. אחד אמר אל הרה"ק רבי מרדכי מנאדבורנא זי"ע אשר הינו משמש בקודש בר"ה כ'בעל תפילה' ועליו איבער זעהן דעם מחזור (לעיין במחזור להכין עצמו), נענה לו הרה"ק הן ה'מחזור' נשאר בדיוק כמו שהיה בשנה שעברה ואין בו שום שינוי, מוטב שתעיין ותבדוק בעצמך מאשר תבדוק במחזור...

ל. הרה"ק מסטרעליסק זי"ע היה אומר הכתיבה וחתימה של ר"ה ויוה"כ מתחיל כבר מיום א' של סליחות (אמרי קדוש ימים נוראים).

לא. צדיקי בית בעלזא לדורותיהם זי"ע הורו ואף נהגו, כחוק ולא יעבור לגמור ביום ראשון דסליחות את כל ספר התהילים בקהל עם. ומסופר על הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע, בימי שיבתו כאשר לא היה בקו הבריאות, רצו המשמשים להניאו מלהכנס לאמירת תהילים בציבור בבית המדרש ביום א' דסליחות, אך הוא התגבר מעל כוחותיו ונכנס לבית המדרש, ולאחר מכן התבטא בקדשו, האיך חשבתם למנוע ממני את ההתעוררות הרבה של ה'יהי רצון' שלאחר אמירת תהילים.

עוד אמר הרה"ק מהרי"ד זי"ע שייגיענו ב'עבודה' של יום זה גדולה מיגיעתו בראש השנה ויום הקדוש. עוד נביא על 'עבודת היום', שהנה מעולם לא נראו חוצה רגשות לבו של הגה"צ רבי יעקב לנדא זצ"ל אב"ד בני ברק, זולתי בהגיע מוצאי מנוחה ליל א' דסליחות היה נכנס לבית הכנסת הגדול בבני ברק לאמירת הסליחות, החל באמירת 'אשרי' כדרכו, בהגיעו ל'תהילת ה' ידבר פי' כבר היה נחנק קולו מבכי עד שלא היה אפשר לשמוע את התיבות היוצאות מפיו מרוב הבכי, וכך בכה ללא הרף עד גמר הסליחות.

באר הפרשה - פרשת נצבים וילך - סליחות

והרי 'אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצווה' (שבת ל:), נמצא שאחר שנתמלא בשמחה נעשה ראוי לבוא אל שער המלך - להתחנן בבקשת סליחה מתוך שמחה לב.

שהמרה את השי"ת והשחית והתעיב עלילה לפניו, ולא זכר יוצרו אשר בראו יש מאין, וחסד עשה עמו, וידו תנחהו בכל עת, ונוצר נפשו בכל רגע, ואיך מלאו לבו להכעיס לפניו. ואיך טח מראות עיני החוטא, מהשכיל לבבו. והמשכיל אשר נפקחו עיניו יוחקו הדברים האלה בלבבו ויבואו חדרי רוחו לג.

לך ה' הצדקה - בקשת 'סליחות' בהכרה כי הכורא אדון הכל, כיצד חטאנו לפניו

מרגלא בפומיה דהרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (עיי' בית אהרן קלו:), שאין לאדם 'לומר סליחות', אלא עליו 'לבקש סליחות'. והיינו שלא יאמר הסליחות באמירה

לקראת 'שבת סליחות' שומה עלינו לעיין בדברי 'רבינו יונה' בשערי תשובה (ש"א אות י"ב), וז"ל, 'ויותר מהמה (-ממי שיצא נקי מכל נכסיו) ראוי שיצטער ויאנח מי

פעם בא יהודי לפני הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע (בימים שהיה דר בעיר תל אביב) ואמר לו, אספרה נא לרבי מעשה שהיה לזקיני עם זקנך הקדוש, פעם הילך הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע מלובלין אחר שהותו אצל רבו הרה"ק ה'חוז' מלובלין זי"ע אל עבר העיר לעלוב, מרוב עניו ודלותו עשה את דרכו רגלי כי לא היה בידו אפילו כמה פרוטות לשלם ל'בעל עגלה', בעודו בדרכו עמד לכבודו יהודי שנסע על גבי עגלה ושאלו, לאן פניו מועדות, ענהו רבי דוד שפניו מועדות אל עבר העיר לעלוב, אמר לו האיש, יעלה נא מר על מרכבתי ונעשה את דרכי בצוותא, כי דר אנכי בכפר הסמוך לעיר לעלוב, ובדרך נסיעתי אעבור שם, בהגיעם אל עבר העיר לעלוב הודה לו הרה"ק ונענה אליו, הנה יש לי בית מדרש כאן בעיר זה, ואבקשך שתבוא אלי ביום א' דסליחות. אותו יהודי חשב מיד לעצמו, אה, הנה רק עשיתי עמו חסד וכבר ברצוני לנצל אותי שאבוא להשלים לו מניין בבית מדרשו, והחליט על אתר שבהגיע היום לא ישים פניו אל עבר העיר לעלוב.

אתא ובא יום ראשון של סליחות, והרה"ק נכנס אל בית מדרשו כשהוא תר בראשו אנה ואנה, ומשלא מצא את מבוקשו חזר לחדרו וכך היה כמה פעמים בזה אחר זה, שיצא מחדרו וחיפש בין הקהל, ומכיוון שלא מצא חזר אל חדרו. אדהכי והכי נתעורר אותו יהודי וחשב לעצמו הן הרבי מלעלוב אדם קדוש הוא, ומה כבר ביקש ממני שאכנס אליו, מדוע לא אקיים בקשתו, ובתוך כך עלה על מרכבתו ונסע אל עבר העיר לעלוב הסמוכה ונכנס לביהמ"ד. משיצא עתה הרה"ק וראהו עומד שם ניגש מיד לאמירת סליחות, ולאחר מכן אמר לו הנה בשנה זו עשית עמדי טובה גדולה, וברצוני היה לברכך ולהשפיע עליך שפע רב וכל טוב, על כן קראתיך שתבוא אלי ביום א' דסליחות כי עתה עת רצון גדול בשמים ממעל, וכעת אברכך שתהיה לך ולזרעך אחרית עשירות מופלגת ואריכות ימים ושנים. ואמר היהודי, הריני נינו של אותו יהודי המתברך, ומעיד אני שהברכה התקיימה במלואה, באשר בכל הדורות מני אז גדלה עשירותינו וכולם האריכו ימים, ומזה נלמד מעלת האי יומא רבה.

לב. דבר זה אף מרומז במאמרינו בתחילת הסליחות, 'איך נפתח לפניך פה דר מתוחים, באלו פנים נשפוך שיחים', כי הרי אמרו ז"ל (בראשית רבה יא ב) 'ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו', בירכו במאור פניו וקידשו במאור פניו, 'אינו דומה מאור פניו של אדם בחול למאור פניו בשבת', וממילא אנו אומרים אחר שעבר עלינו יום השב"ק ונתברכנו במאור פנים - באלו פנים דיקא נשפוך שיחנו, כי ב'פני שבת' נוכל להיכנס לימי הסליחות (עיי' הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע נצבים).

עוד ביאר הרה"ק מהרי"ד זי"ע, שהרי 'כל האומר 'ויכולו' מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשי בראשית' (שבת קיט:), ומדרך העולם שאין נועלים הדלת בפני שותף, לכן תיכף לאחר השבת משהעדנו על בריאת שמים וארץ באמירת ויכולו, ונעשינו כביכול שותפיו יתברך, בידינו לחלות פניו בסליחה, כי בודאי יעננו ביום קראנו, וישיבנו אליו אלוקינו המרבה לסלוח.

לג. בתחילת הסליחות אומרים פסוקי שבח בגדלות השי"ת, ואף שכבר נאמרו בזה כמה טעמים להבין מה עניינם של 'פסוקי דזמרה' אלו קודם בקשת הסליחות, מ"מ נביא בזה ביאור נפלא, הגע בעצמך, הולך לו אדם מן השורה ברחובה של עיר, כשהוא נחפז וממהר מאד ל'עבודתו', מרוב מהירות לא נזהר כראוי ובדרך מרוצתו פגע באחד העוברים והשבים והפילו ארצה, והנה, מתחילה היה נדמה לו שפגע בילד קטן, ע"כ נענה לקראתו בשפה

באר הפרשה - פרשת נצבים וילך - סליחות

יג

בעלמא ליה, אלא יבקש מפנימיות לבו לאב הרחמן שימחול ויסלח לו על כל העבר ליה. כהא דכתיב (איכה ב יט) 'שפכי כמים ליבך נוכח פני ה', שישפוך נפשו לפני בוחן כליות ולב לוי.

תמכתי יתדותי בשלוש עשרה תיבות - סגולת אמירת י"ג מידות של רחמים

בימים אלו מרבים באמירת שלש עשרה מידות של רחמים, וכך איתא בתלמוד (ר"ה יז:) 'אמר רב

רפה 'מחל נא...' וכמעט שהמשיך במנוסתו. אלא שלפתע הבחין כי לא נער קטון הפיל בפחזותו אלא אדם מבוגר ובא בימים, מיד התחנן לפניו 'אוי, מה עשיתי, מחל נא'... ומרבה בסליחה ומחילה בכל פה ובאופן יותר מכובד, תוך שהוא מתרץ עצמו במאה ואחד תירוצים מדוע לא שם לבו לכל הנעשה, והנה משאך החל לפייס את הנופל, פרצה זעקה קורעת מגרונו כי ראה לתדהמתו הגדולה שאין ה'נופל' סתם אדם מכובד מן השורה, אלא אחד מגדולי זקני וצדיקי הדור.... כעת כבר לא מצא מנוח לנפשו אשר נבהלה מאד, ובקושי רב הצליח לחלץ מפיו בלב נשבר ונדכה בקשת סליחה ומחילה בתחנונים ודמעות, על אשר בפזיזותו השפיל את כבוד גדול הדור עד עפר.

עתה, נחזי אנן, אם היה זה האיש ממשיך באותה בקשת סליחה למחצה לשליש ולרביע כבתחילה - אף לאחר שנתברר בפניו שהנופל 'רשכה"ג' הוא, הרי היה מוסיף בזה חטא על פשע, בהראותו כי אינו מתייחס בכל חומר הענין הראוי למעשהו הנלוז, נמצינו למידים שעצם הידיעה וההכרה במי שחטא כנגדו היא הנדרשת תחילה בטרם יגש לבקשת הסליחה והמחילה. לכן מקדימים תחילה פסוקים המדברים בגדולת ה' ונוראותיו, ובחסדיו העצומים עמנו, למען תהיה בקשת הסליחה כראוי וכנכון. והן הן דברי רבינו יונה שצריך לזכור יוצרו 'אשר בראו יש מאין, וחסד עשה עמו, וידו תנחהו בכל עת, ונוצר נפשו בכל רגע'.

לד. הדבר דומה לדרכי בני אדם, שהמפייס את חברו יבא אליו בהכנעה, ובשפה רפה יבקשו 'סלח לי', אך פעמים שכל כוונתו היא רק לעורר את העומד על אם הדרך ומפריעו מלהלך על כן אומר לו 'אנטשולדיקט' - 'סלח לי' - אל תעמוד בדרכי ותן לי לעבור הלאה. כך לענין ימי הסליחות יש ב' כיתות, יש הבאים אל בוראם ומתחננים אליו בהכנעה שיסלח להם על עוונם כשכוונתם היא לטהר עצמם מכל טינוף ועוון, אך יש מי שאינו אלא אומר, אל תעמוד בדרכי, כאומר תן לי לעבור את אלו הימים וכבר יעברו ויחלפו להם כל הימים הנוראים...

לה. סיפר הרה"ח רבי יוסף שטערביצער זצ"ל שהיה 'בעל תפילה' אצל הרה"ק מהר"א מבבלזא זי"ע, פעם אחת קודם אמירת הסליחות ביום ראשון של סליחות קראו הרה"ק מהר"א אליו ואמר לו, בא ואלמדך כוונת אמירת הסליחות, רץ רבי יוסף בהתרגשות רבה, מאחר שהיה בטוח שהנה ישמע עתה רזי מעלה, אך הרה"ק אמר לו בגשתך אל העמוד תכוון דבר אחד, להתפלל בקול רם, ובהתעוררות, ובלשון קדשו 'הויעך... הויעך... הויעך...' (בקול רם), כדי שכל העם ישמע ויתעורר, ואל תיתן דאגה לנפשך שמא יצדק קולך, כי אפילו אם כבר לא יהא לך קול רם יש מי שיחליף אותך, כי העיקר באמירת הסליחות הוא שימת הלב וההתעוררות לתשובה שלימה.

לו. שמעו נא למעשה שהיה לפני כמה שנים כאן בארץ הקודש, שנכנסה ילדה קטנה לחנות של תכשיטי זהב, אחר שהתבוננה בתכשיטים שאלה את המוכר האם הוא מזהב אמיתי, ויען המוכר - הן, המשיכה הילדה לשאול כמה הוא עולה, המוכר שלא חשב לרגע שיש לקטנה די מעות לתכשיט כזה, שאל אותה רק שלא לביישה וכי יש ברשותך מעות, ענתה הילדה הן, ופתחה את ארנקתה ושפכה על השולחן את כל המעות שבו, המוכר שראה עם מי יש לו כאן 'עסק' - כי כל המעות עלו יחדיו לכמה פרוטות בודדות רצה לשלחה מעל פניו, אבל הילדה נענתה לעומתו, שמע נא, לפני כמחצית השנה מתה עלי אמי ז"ל, ונשארנו כחמשה יתומים קטנים בבית לבדנו, והנה אחות גדולה יש לנו בבית, אשר היא דואגת לנו כאם רחמניה - מבשלת ומכבסת, מאכילה ומשקה אותנו, היום יש לאחות זו 'יום הולדת' והנני מכירה את 'טעמה' כי אוהבת היא מאד תכשיט זה, לכן אספתי כל רכושי והבאתיו הנה ע"מ לקנות עבורה תכשיט נחמד זה... לבו של המוכר עמד להתפלץ לנוכח דיבורים אלו... ע"כ אמר לה, קחי נא תכשיט זה חנם אין כסף...

בערבו של יום, הגיעה ה'אחות' עם התכשיט בידה, ושאלה, האם הייתה כאן היום ילדה קטנה וקנתה תכשיט זה, השיב לה המוכר בהן, חזרה ושאלה האם שילמה על כך, השיב המוכר - היא שילמה מחירו המלא. תמהה האחות והרי יודעת אנכי שאין לה כל כך הרבה מעות, אמר לה המוכר, הנה התכשיטים האלו אין להם מחיר קבוע... והכל לפי המוכר והקונה, קטנה זו שילמה את כל תמורת התכשיט - שכן היא נתנה את כל לבה עבורו, והצליחה לרגש גם אותי עד שלא יכולתי לעמוד כנגד רגשות לבה של יתומה זו...

באר הפרשה - פרשת נצבים וילך - סליחות

לנו לפני ה' בלתי אם תפילתנו ושלש עשרה מידותיו, ומתוך שלש עשרה מידות אלה למדנו סדרי תפילה ובקשת רחמים מאת ארון הכל יתעלה עב"ל. ודבר שפתיים אך למותר.

בהגה"ה הנדפס בגליון התוס' (ר"ה שם) מבאר באריכות כל אחת מי"ג המידות. וכך מבאר, הו"ה

הראשון - אינו מהמידות, ואינו אלא 'שם תוארו' - שכך מזכירין אותו, על שם ארנותו לפי שהוא ארון על כל. הו"ה השני - מידת הרחמים הנרמז בשם זה, שלפי שהוא ארון על כל, צריך להתנהג עם כל במידת הרחמים. א-ל - הוא מידת חוזק כי ביד חזקה הוא מכין מזון לכל הבריות כדכתיב (תהלים קד כא) 'הכפירים שואגים לטרף ולבקש מא-ל אכלם'. רחום - גם הוא מידה של רחמים אשר ה' מרחם על הקורא אותו אף קודם שעשה תשובה. גם קאי מידת רחום דקודם שתגיע אליו הצרה הוא מרחם שלא תבוא הצרה. וחנן - שחונן בעת הדחק לגאול הצועק, כדכתיב (ישעיה ל יט) 'חנן יחנך לקול זעקך', וענין מידה זו, שבעל כוח הוא לחון על הצועק אף שלא כדין, כדכתיב (שמות כב כו) 'והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנן אני' כלומר אף על פי שמצד מידת הדין לא היו מחייבים את המלווה להחזיר העבוט שהרי בדין בא לידו על שהלווה לו מעותיו, ואין הצדק עם הלווה העני בצעקתו, אפילו הכי תשיבנו לו, כי אם יצעק אלי - כך היא המידה שאשמע צעקתו, לפי שחנן אני ואיני יכול לראות בעניו"ל^ח. וגם יש בלשון חנן מתנת חנם, כדאמרינן בברכות (ז:) וחנתי את אשר אחון אף על פי שאינו חנון, עכ"ת^ד. ולאחר שנבין פירושי התיבות על בוריין, נוכל יותר לפעול בהם כל מידי דישועה ורחמים ממרום.

יהודה, ברית כרותה לי"ג מידות של רחמים שאינן חוזרות ריקם, ולכך אחינו בני ישראל, בעת אשר 'מי לא נפקד כהיום הזה', אחונו בכח הגדול אשר ניתן בידינו, והרי אנו אומרים את י"ג המידות עשרות פעמים - מיום ראשון דסליחות עד לאחר סיום תפילת נעילה, והחכם עיניו בראשו לעיין ולהתעורר בפירוש התיבות, ויפעל כל טובה וברכה לקראת השנה החדשה.

מה גדלה מעלת 'אמירת י"ג המידות של רחמים', עד שעל ידי הזכרתם יושב כביכול על כסא רחמים ומוחל להם לישראל על כל עוונותיהם. והנה, בכל הסליחות מקדימים לומר קודם הי"ג מידות 'א-ל ארך אפים', ומפעם הב' ואילך מקדימים 'א-ל מלך יושב על כסא רחמים', יש שביארו, שלאחר שכבר ערכנו פעם אחת את הי"ג מידות, נהפכת מדת הדין לרחמים, מעתה כבר יש מקום לומר 'יושב על כסא רחמים'. ואילו טרם אמרינו את הי"ג מידות, עדיין אינו יושב על כסא רחמים, ומטעם זה גופא פותחים בליל יום הקדוש באמירת 'קל מלך יושב על כסא רחמים' בראשונה, כי ביום זה כולו רחמים - אף בטרם שיעוררו בני ישראל את אלו הי"ג מידות, שפיר אמרינן מיד יושב על כסא רחמים.

כתב רבינו בחיי (שמות לד ו) וז"ל, וצריך אתה לדעת, כי כל המבין שלש עשרה מידות ויודע פירושן ועיקרן, ומתפלל בהם ככוונה^ל, אין תפילתו חוזרת ריקם, אלא אם כן היו בידו עבירות שמעכבות זה. והנה, בזמן הזה שאנחנו שרויים בגלות, ואין לנו לא בהן גדול לכפר על חטאותינו, ולא מזבח להקריב עליו קרבנות, ולא בית המקדש להתפלל בתוכו, לא נשאר

על דרך זה יאמר לדידן לעת שאנו ניגשים לבקש סליחות ולעורר רחמים משמי מרומים, ובמה 'נשלם' לו להקב"ה... אשר על כן מקדימים לומר 'לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים', כי בשברון לב אמיתי 'נקנה' לעצמו סליחה ומחילה, כי לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה.

לז. בשערי תשובה (תקפ"א א) כתב שאסור לומר י"ג מידות של רחמים בלא כוונה.

לח. הרה"ק מגאסטינין זי"ע אמר שמצווה לחזור על דברי תוס' אלו, וממילא ידעו הכל שלא לחשוש כי אינם ראויים לדפוק על שערי רחמים בתפילתם אלא כל איש מישראל אם יצעק אל הקב"ה ייענה מיד, כי חנן הוא ואינו יכול כביכול לראות בעני עמו הצועקים אליו - אף אם הצועק איננו צודק בטענתו.

על פי דברי 'הגה"ה' אלו תתישב לנו כפילות הלשון שאומרים (בילך ה' הצדקה' הנאמר בכל יום קודם הסליחות) 'כדלים וכרשים דפקנו דלתיך - דלתיך דפקנו רחום וחנן', כי הנה עינינו רואות, שהעני הבא לבקש שיעניקו לו מתנת חנים או הלוואת מעות, הרי הוא דופק בפתח בקול ענות חלושה, ובבושה רבה. משא"כ 'מלווה' שבא לתבוע את חובו

שמרו ישראל שבת אחת - סגולת שבת האחרונה של השנה
 הרה"ק בעל ה'תניא' זי"ע אמר משם רבו המגיד
 הגדול ממעזריטש זי"ע שאמר בשם מרן
 הבעש"ט הק' זי"ע, שבשבת זו אין מברכין את
 החודש על אף שהיא שבת הקודמת לחודש תשרי,
 כי בשבת זו הקב"ה בכבודו ובעצמו מברך את
 החודש, ובכח 'ברכת החודש' זו אנו מברכין את כל
 שאר חודשי השנה (קובץ מכתבים), בסוף תהלים אהל יוסף
 יצחק ע' 193).

יום אחד בשנה - חשיבות ועבודת יום האחרון בשנה
 מה יקר היום הזה - יום אחרון בשנה, וכפי שהמליצו
 עליו צדיקים בדברי חז"ל (ר"ה ב:) יום אחד בשנה
 חשוב שנה לט', והרי דין זה נאמר במנין השנים למלכים
 (בשטרות), וכלומר שהמלך שנתמנה למלכות אף ביום
 אחרון של שנה ייחשב לו ממחרת כשנה שניה, כיו"ב
 לענין המלכת ממ"ה הקב"ה על עצמו, המקבל עול
 מלכות שמים על עצמו ביום זה, נחשב לו כמו שעברה
 עליו כל השנה בקבלת עול מלכות שמים (הובא בליקוטי

הרי הוא דופק על דלת בעל חובו בעוז ותעצמות, כן אנו, בתחילה מבקשים מאלוקי הרוחות ומעוררים בזה את
 מידת 'חנון' שתענה אל כל הצועק אליו אף אם אינו ראוי שתעשה בקשתו, ולאחר שכבר עוררנו את הכוח של
 חנון, הרי שוב 'דלתיך דפקנו' בחזקה, כי במידה זו אנו יכולים לבקוע כל השערים ולפעול כל משאלות לבנו לטובה.
 עוד אמר הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל לפרש 'דלתיך דפקנו', ע"ד משל למי שיושב בביתו והנה שומע הוא כי
 מאן דהו דופק בדלת, הרי בידו ה'בחירה' אם לפתוח שעריו או לאו, אבל אם ישמע כי בא איש ובוטט בחזקה על
 הדלת, הרי הוא ניגש במהרה לראות מי הוא אשר מעיז לבעוט על דלתי ביתי, והנה בגשתו אל הדלת הרי הוא
 שומע כי עני ודל עומד לאחוריו וזועק בשארית כוחותיו - אם לא תעניק לי בזה הרגע פיסת לחם הריני מת מרעב
 כאן 'על אתר'... אין כל ספק שהלה ימהר ויחיש לעזרתו ויחיה נפשו ממות... אף אנו אומרים וזועקים, דלתיך
 דפקנו... פיקוח נפש... לא באנו הנה ל'נקוש' על הדלת אלא לדפוק בחזקה ולזעוק - רבש"ע אם לא תפתח לנו ותחיש
 במהרה לעזרתנו בכתיבת 'שנה טובה ומתוקה'... הרי 'על אתר' אנו ח"ו...

וזהו גם כן פירוש הפיוט (סליחות ליום א' אשכנז) 'זוחלים ורועדים מיום בואך... רצה עתירתם בעמדם בלילות', כי
 'עתירה' היא מלשון הפצרה מרובה (רש"י פר' תולדות עה"פ ויעתר לו ה'), כי ב'סליחות' איננו מסתפקים בבקשה גרידא
 אלא בתחינה והפצרה מרובה, ואל תאמר מי התיר לך להטריח כלפי שמיא, כי כבר אמר הגה"ק ה'חפץ חיים' (שם
 עולם, נפוצות ישראל פ"ז), וז"ל. וצריך איש נבר בתפלתו לפני השם יתברך, לדבר לפניו כבן קטן לפני אביו... כל זה יבקש
 מהשם יתברך מעומק לבו, ובוודאי כשישמע הקב"ה את תפלתו הזו תתקבל ברוב חן ויקצוב לו מזונותיו. וכידוע
 שחוצפה כלפי שמיא מהניא אפילו בדברים פשוטים וכל שכן בדברים קדושים כאלו שהוא לכבוד השם, עכ"ל.

עוד ביאור אמרו בענין זה 'דלתיך דפקנו', כי מדרך העולם בבוא העני לבקש נדבת ממון בביהכ"ס או בביהמ"ד
 יש מי שיענה כנגדו ויאמר 'אין לי' אין הפרוטה מצויה כעת בכיסי... אבל כשמתדפק העני על דלת הבית אין
 משיבים פניו ריקם - כי לכן בא העני הנה בידעו שלבעה"ב יש לכה"פ שווה פרוטה אחת ויותר. לזה אנו אומרים
 דלתיך דפקנו כביכול - דוגמת העני שבא אל העשיר במקום שבוודאי 'יש לו', רבש"ע א"א שתשיב פנינו ריקם,
 שכן יודעים אנו להדיא שיש לך, והכל בידך - תן לנו שנה טובה ומתוקה, שנת גאולה וישועה 'שמחה לארצך
 וששון לעירך, וצמיחת קרן לדוד עבדך'.

לט. הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע ביאר את בקשתנו בתפילת המנחה לעת ערב בער"ה 'ברך עלינו את השנה
 הזאת' כי ישועת ה' כהרף עין, וברגע כמימרא יתגלה למפרע כי כל השנה שעברה הייתה לטובה.

מיהו האמת יאמר, דקושיא מעיקרא ליתא, וכפי שרגיל אחד מגדולי מירושלים זצ"ל לספר, על אחד שהיה
 מעלה קושיא זו באוזניו תמיד, מדוע צריך להתפלל שיברך השי"ת 'את השנה הזאת' בער"ה כאשר כבר תמה
 השנה, עד שבאחת השנים אחר שהתפלל תפילת מנחה קיבל הודעה מעבר לים שכל עסקיו הגדולים שבארה"ב
 ירדו לטמיון ברגע כמימרא, ומאז הבין היטב כמה צריך להתפלל אף על אותן שעות ספורות שלא יארע לו שום
 תקלה וצרה ח"ו.

כע"ז אמר הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע בשם אביו הרה"ק ה'אהבת ישראל' זי"ע שלכן מבקשים על השנה הזאת
 להראות ולהכריז כי בלא עזר וסיוע ממעל אין בכוחנו עשות מאומה לא לטב ולא למוטב, ובכל רגע ורגע נצרכים
 אנו לסייעתא דשמיא ול'ברכת השנים'.

באר הפרשה - פרשת נצבים וילך - סליחות

איש אשר בו מום לא יקרב איש עור או פסח, ואף זה בכלל אלו ה'בעלי מומין' ייחשב. עוד מקדים להביא בשם ה'כלבו' (והוא מפורש בוה"ק ח"ג ערה.) שכאשר בא יבוא השמן להשטין ולקטרג על עם בני ישראל ביום הדין, אומר לו הקב"ה לך נא והבא 'עדים' נאמנים אשר יעידו כדברך, ואכן, השמן הולך אל השמש והירח ומבקשם לבא להעיד לפני בית דין של מעלה. והנה, השמש שומעת לו ובאה להעיד, אך הירח אינו רוצה לספר בנגותן של ישראל, לכן מתכסה באותה שעה כמו שנאמר (תהלים פא ד) 'בכסה ליום חגנו', וממילא נשארת השמש לחוד, ועד אחד אין עדותו עדות, עד כאן דברי ה'כלבו'. מוסיף על זה הצל"ח, שהנה אמרו (קידושין סו:) שאף שעד אחד אינו נאמן מכל מקום הינו רק בשאר עדות, אבל נאמן הוא על מומין שבגופו, והרי אמרנו שעל ידי החטא עשה האדם לעצמו 'מומין' שבגופו כפיסח או עיוור, ועל כך יש בידי השמן להעיד אף בעדות היחידה של השמש, והעצה היעוצה היא רק והיה לפנות ערב בפנות השנה, ירחץ האדם במים - בדמעות, את נפשו רוחו ונשמתו, וינקה אותם מכל סיג ופנם, וממילא יסורו מאתו כל המומים שבגופו, ובוה כבוא השמש להעיד לבדו כנגד בני ישראל, לא יקבלו את עדותו, ובני ישראל יזכו לבוא אל תוך המחנה שכינה, ויצאו זכאים בדין^{מב},

אבינו מלכנו, הנשמה לך והגוף פעלך חוסה על עמלך^{מג}, תהי אחרית השנה לטובה ולברכה^{מד}, וכבר מעתה תכלה שנה וקללותיה תחל שנה וברכותיה.

הר"ם, ער"ה^{מא}. ואף ברגעים אחרונים של השנה עדיין בידו להתנתק לגמרי מן היצר הרע בשעתא חדא וברגעא חדא. וכעין שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה ב ב) 'ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד'.

בתב ה'טור' (או"ח ר"ה סימן תקפא) נוהגין באשכנז להתענות כולם ב'ערב ראש השנה', וסמוך לזה ממדרש ר' תנחומא...משל למדינה שחייבת מס למלך ולא נתנו לו, בא אליה בחיל לגבותו כשנתקרב אליה בעשרה פרסאות, יצאו גדולי המדינה לקראתו ואמרו לו אין לנו מה ליתן לך, הניח להם שליש. כיון שנתקרב יותר, יצאו בינוני העיר לקראתו, הניח להם שליש השני. כשנתקרב יותר יצאו כל בני העיר לקראתו והניח להם הכל. כך, המלך זה הקב"ה, בני המדינה אלו ישראל שמשגלים עונות כל השנה. ער"ה הגדולים מתעניין^{מא} ומוותר להם שליש עונותיהם, בי' ימים בינונים מתעניין ומוותר להם ב' שלישים, ביוה"כ הכל מתעניין, ומוותר להם הכל. נמצא האי יומא חלק מכפרת עמו בני ישראל.

הגה"ק ה'נודע היהודה' זי"ע מבאר (דרושי הצל"ח דרוש א אות ו-ח), את הכתוב (דברים נג יב) 'והיה לפנות ערב ירחץ במים וכבוא השמש יבוא אל תוך המחנה', ומאריך לבאר, כי מי שנשבה ברשת יצרו ונכשל בראיית מראות אסורות רח"ל, הריהו נחשב כ'עיוור', כמו כן, השומע דברי איסור נחשב כ'חרש', היאך יגש אדם זה להתקרב אל בוראו, והא כתיב (ויקרא כא יח) 'כי כל

מ. ושם הובא שאמר כן לחסיד אחד בעת רדת היום בער"ה, בתוספת דברים ש'מקצת היום ככולו' (פסחים ד.) וא"כ 'ברגע' אחרון של השנה אפשר לתקן את כל השנה - ע"י תשובה אמיתית מעומק הלב.

מא. כתב בגליון חתם סופר (על השו"ע סי' תקפא) 'והגדולים המתבטלים ממלאכת שמים אינם מתענים בשארי ערב ר"ח, רק בערב ר"ה לקבל פני המלך ית"ש'.

מב. מובא (דעת זקנים עמ' עד) בשם הרה"ק רבי ישראל אברהם מטשרנאסטררה זי"ע [בן הרה"ק רבי זושא מאניפולי זי"ע], שעצה היעוצה לצאת זכאי בדין, שבשלושה ימים קודם 'יום המשפט' לא תהא לו שום שייכות עם היצה"ר, כי בדיני עדות קיימא לן (סנהדרין כז: שו"ע חו"מ סימן ז סעיף ז) 'הדיין יכול לדון את אוהבו ולא את שונאו, ואיזהו שונא שאינו יכול לדונו, כל שלא דיבר עמו ג' ימים מחמת איבה', ואמרו חז"ל (ברכות סא:): 'צדיקים יצר טוב שופטן, רשעים יצר רע שופטן', וממילא זה האיש שלא דיבר עם יצרו זה השטן משלושה ימים מחמת איבה, נפסל השטן מלהיות הדיין שלו ולכן יצא זכאי בדין, אך כל זה בתנאי קודם למעשה שבימים אלו יעזוב אותו לגמרי, ולא תהא לו שום שייכות עמו מטוב ועד רע.

מג. בפתיחת ה'סליחות' אנו אומרים 'הנשמה לך והגוף פעלך חוסה על עמלך', וביאר המגיד מדובנא זי"ע בדרך משל, לאיש אשר אחיו שבק חיים לכל חי, והשאיר אחריו לאנחות ילד קטן, ריחם הלה על בן אחיו שנשאר

באר הפרשה - פרשת נצבים וילך - סליחות

יז

יתום בודד ואימץ אותו לו כבן, גידלו וחינכו כשהוא משקיע בו כוחות עצומים לרוב אהבתו אליו. ויהי היום ויגדל הילד עד שהגיע לפרק האיש מקדש, ובו בעת אף בת דודו הגיעה לפרק האשה נקנית, מיד הציעו השדכנים את הבחור לדודו מאמצו, ואכן נתרצה בדבר באומרו 'טוב תתי אותה לך מתתי אותה לאיש אחר'. לא עברו ימים רבים משמחת הנישואין והתברר כי אין הזיווג עולה יפה, ואין הבעל נוהג כראוי לגבי בני ביתו, וכשבאו מים עד נפש נטלה את מטלטליה וחזרה לבית אביה. הלך הבעל לבית דודו ודפק על הדלת, אך אין קול ואין עונה... דודו 'חותנו' אינו מעוניין לראות את פניו לרוב כעסו על שכה נהג בביתו, אך זה המשיך להקיש על הדלת, עד שקרא מאחורי הדלת הנעולה - דודי אהובי ואהבי, אכן כעסך בצדק הוא, שהרי בתך היא, אך אנא, זכור אל תשכח, כי מלבד זאת הינך גם דודי... כיוצא בדבר באים אנו בבקשת רחמים ותחנונים, אכן 'הגוף' החטיא את הנשמה שהיא חלק אלוק ממעל, אך מבקשים אנו מהקב"ה, אמת כי הנשמה לך, אך סוף סוף הגוף פעלך, וממילא חוסה על עמלך (הובא במשלי יעקב וילך אות תלב).

מד. הצדיקים לבית אמשינוב זי"ע היו מברכים א גוטען אחרית שנה, שגם ה'אחרית שנה' תהיה בטוב...

